

In dit bulletin worden artikelen en berichten opgenomen met betrekking tot het werktein en de activiteiten van de vereniging, de ingestelde werkgroepen, individuele leden of derden. Een ieder, al dan niet lid van de vereniging, kan ideeën, suggesties en materiaal aanleveren op onderstaand redactieadres. De redactie zal beoordelen of het aangeboden materiaal voor plaatsing in aanmerking komt.

Dit bulletin zal drie keer per jaar verschijnen en wordt gratis aan de leden van de vereniging verstrekt. Voor niet-leden is het bulletin, tegen betaling van € 5,- per exemplaar, verkrijgbaar bij:
P. Noord, Kloosterstraat 8, 9951 CE Winsum.

Redactie:

B. van der Dussen
J. A. Groothof
J. Huitsing
J. Stevens
C. A. Tersteeg

Redactieadres:

Hamrik 7, 9951 JH Winsum
www.winshem.nl
e-mail: info@winshem.nl

Voorzitter

Drs. J. Tersteeg
Westerstraat 31, 9951 EM Winsum
telefoon: 0595-442456

Secretaris

Drs. A. J. Rinzema
Hoofdstraat-W 48, 9951 AC Winsum
telefoon: 0595-444593

Penningmeester

I. van der Molen-Huisman
Hendrik Werkmankade 6, 9951 MD Winsum
telefoon: 0595-443050

Algemeen Adjunct

J. Venhuizen
Schepperijlaan 56, 9951 BL Winsum
telefoon: 0595-441574

Leden

B. Raangs
Havenstraat 4, 9951 AE Winsum
C. de Ranitz
Bellingweer 10, 9951 AM Winsum
C.A. Tersteeg
Freesialaan 30, 9951 GM Winsum
J. Veltman
Schoolstraat 12, 9951 EL Winsum
Mevr. A. Bremer
Potvenne 7, 9951 JL Winsum

Kosten lidmaatschap: € 15,- per jaar, bij verzending € 19,- per jaar. Bij beëindiging van het lidmaatschap dient u dit vóór de verschijning van het Infobulletin nummer 1 van het volgende jaar kenbaar te maken bij de secretaris van de vereniging.

Bankrelatie: ABN-AMRO Winsum; rekeningnr. 61 23 36 174

ISSN 1386-1530

Vormgeving: Jaap Stevens
Prepress: Letter & Lijn bv
Druk: Drukkerij Alba

Voorwoord

De kritische lezer is het misschien al opgevallen, dit nummer van Infobulletin

Winshem is een bijzonder nummer. Met dit nummer maken we namelijk de tiende jaargang compleet. Reden voor een jubelstemming ?

Ja ! Omdat we er keer op keer in slagen, dankzij de tomeloze inzet van vele vrijwilligers, deze geweldige uitgave te vullen met historische wetenswaardigheden. Namens de redactie ontzettend veel dank daarvoor.

En nee ! Omdat we, zoals eerder aangekondigd, te maken hebben met een “opdrogende” stroom van kopij. Mocht u nog goede voornemens hebben voor het nieuwe jaar, laat een bijdrage aan het Infobulletin er dan ook eentje van zijn

In dit nummer bijzondere aandacht voor genealogie en de kerken in de gemeente Winsum.

En om ook de actualiteit volledig tot zijn recht te laten komen een verslag van een “snerttocht” die 10 december jongstleden gehouden werd.

U leest alles over de ontberingen die een tiental leden heeft doorstaan.

■ *Namens de redactie veel leesplezier en de beste wensen voor 2006!!*

Inhoud

<i>Het omsnijdingskanaal</i>	2
<i>Winterwandeling in de omgeving van Adorp</i>	4
<i>Open monumentendag 2005</i>	8
<i>Doudestiets</i>	16
<i>Genealogie werkbalk en stamboom gids</i>	18
<i>Verslag van de ledenbijeenkomst 18 oktober 2005</i>	20

Het omsnijdingskanaal

Door Winsum-Obergum lopen twee kanalen, het Winsumerdiep en het Omsnijdingskanaal. Het laatste is als het ware een zijtak van het eerstgenoemde. Nabij de spoorbrug takt het Omsnijdingskanaal af, loopt om Obergum heen en mondt even voorbij de sportvelden aan de Schouwerzijlsterweg uit in het Winsumerdiep. Over dit Omsnijdingskanaal heb ik enige bijzonderheden opgetekend.

Wie een bezoek wil brengen aan de wijk Obergum-Noord met het winkelcentrum Obergum kan onder meer gebruik maken van één van de twee bruggen die over het Omsnijdingskanaal liggen. Deze bruggen liggen respectievelijk tegenover de Hoofdstraat Obergum en de Nieuwstraat.

Het Omsnijdingskanaal, aanvankelijk genoemd "Het Hulpkanaal om Obergum" of "uitwateringskanaal" werd in de jaren 1858/1859 gegraven om het Winsumerdiep te ontlasten van het

overtollige water dat vanuit het oosten richting Reitdiep stroomt. Door de kom van Winsum-Obergum is het Winsumerdiep namelijk smaller dan buiten het dorp. Vandaar ook de naam "hulpkanaal".

Al in 1699 waren bij hoofmeester (voorzitter) Egbert Clant van het Winsumer- en Schaphalsterzijlvest klachten binnengekomen over de slechte ontwatering van de schepperijen Innersdijk en het Vierendeel. Hij gaf de scheppers in overweging ten gerieve van die schepperijen een nieuwe waterweg ten noorden van Obergum te graven "waerbij nochtans de hoghe landen geene de allerminste voordiel kusten hebben" en ter plaatse de situatie op te nemen. Daar bleef het voorlopig bij. Pas na drie jaar kwam Reint Lewe, heer van Middelstum, op deze zaak terug. Prompt werd een commissie van onderzoek ingesteld, die binnen een paar weken rapport uitbracht. Het wachten was toen nog op een begroting van kosten van een deskundige. In het resolutieboek staat vermeld dat Mr. Allert Meijer op 15 juni 1702 een kaart en "opstellinge wegens het graeven van een nieuwe griffe om Obergum off het verwijden van het diep tusschen Winsum en Obergum" heeft overgegeven aan de secretaris van het zijlvest. En verder kwam het niet, althans niet binnen afzienbare tijd.

Bijna anderhalve eeuw later kwamen verschillende voorstellen ter tafel om de waterafvoer in het gehele gebied van het zijlvest te verbeteren. Van al deze plannen kon door heftige oppositie van de ingelanden er maar één worden uitgevoerd, namelijk de omgraving Van Baflo. Hiermee was voor het eerst een waterweg ten noorden van Winsum en Obergum gerealiseerd (1849).

De westelijke betonbrug over het omsnijdingskanaal.
De brug werd "Bolhuistil" genoemd.
(Foto: P. Noord, juli 1966).

De oostelijke betonbrug over het omsnijdingskanaal.
De brug werd "Pastorietil" genoemd. Geheel links de Mavo-school.
(Foto: P. Noord, juli 1966).

WATERSCHAP HUNSINGO.

Het HOOFDBESTUUR, overwegende, dat de Verhinderingen, welke tusschen de dorpen *Obergum* en *Winsum* bestaan, om het WATER ten Oosten van dezelve zoo spoedig naar de *Winsumer* en *Schaphalster-Zijlen* af te voeren, als voor eene voldoende AFSTROOMING gevorderd wordt, hebben, onder goedkeuring van legelanden, besloten, eene daartoe voldoende OMGRAVING ten Noorden van *Obergum* daar te stellen, beginnende in het *Temmaar* en vallende weder in het Hoofddiep even voorbij den Molen van den Heer H. W. *Wierda*, waarvan de kosten, zoo van Ontseining, Graving, als van de benoedigde Bruggen in den *Maarhuiscweg* en naar de *Zijlen*, geraamd zijn op nagenoeg f 27,000—00, welke kosten door onze Geldloening zullen worden gevonden, — en roepen mitsdien, ter voldoening aan Art. 45 van het Reglement voor *Hunsingo*, de STEMBEVOEGDE INGELANDEN binnen het Waterschap op, om elk in het Onderdeel, waartoe hij behoort, op MAANDAG den 2de November 1857, des van in de hoofdplaats van zijn Onderdeel, zich met wél of tegen omtrent de al of niet uitvoering NOG IN DEZEN WINTER van dit Werk te verklaren.

Nog wordt aan de STEMBEVOEGDE INGELANDEN van het Waterschap bekend gemaakt, dat de Registers van Stembevoegdheid, door het HOOFDBESTUUR vastgesteld, ter insage en kennisgeving voorliggen in de respectieve Herbergen, waar de Besturen der Onderdeelen hunne gewone zitting hebben, van den 20de tot den 23de October 1857, en dat bezwaren tegen dezelve Schriftelijk en Franchij bij de Voorzitters der Onderdeelen-Besturen zullen moeten worden ingediend.

En zal deze worden Aangeslagen ter plaatsen, bij het Reglement bepaald en voorgeschreven.

ONDERDENDAM den 15de October 1857.

De Voorzitter:

Mr. A. J. VAN ROIJEN.

Aankondiging aanbesteding

Door de ingelanden was in 1846 voorgesteld een wind- of stoommolen bij de sluizen te bouwen of een kanaal om Obergum te graven. Van het bouwen van een molen is niets gekomen.

Voor de omgraving van Obergum heeft de deskundige van de zijlvest Gerrit Dusseldorp, diverse ontwerpen gemaakt voor een kanaal vanaf het Temmaar in westelijke richting. In 1851 stuitte de graving van een kanaal nog op tegenstand van de ingelanden. In 1852 kreeg het zijlvesterbestuur goedkeuring, er vond een aanbesteding plaats, maar de uitvoering ging niet door omdat geen overeenstemming met de grondgebruikers kon worden verkregen. Op 10 augustus 1854 keurden Gedeputeerde Staten de begroting voor een korte verbinding goed. In verband met de plannen tot samenvoeging van de zijlvesten is het werk niet uitgevoerd. Volgens het reglement voor het waterschap Hunsingo (1856) werden de uit te voeren werken in twee categorieën opgenomen. Werken van de eerste categorie moesten eerder worden uitgevoerd dan die van de tweede categorie. Als nummer acht van de tweede categorie werd opgenomen het graven van een kanaal, dat later als Omsnijdingskanaal werd aangeduid.

Op 2 november 1857 spraken de ingelanden zich met 1962 tegen 366 stemmen uit vóór uitvoering. Maar gedeputeerde staten weigerden opnieuw goedkeuring, omdat het werk op de gewone begroting moest worden gebracht. Uiteindelijk verkreeg

het waterschap op 10 juni 1858 de vereiste goedkeuring.

De aanbesteding van het graven “van een hulpkanaal ten noorden om het Dorp Obergum”, lang 1250 ellen vond plaats op 5 augustus 1858. Aannemers werden Haye Berends Harkema te Warfhuizen voor het graafwerk (f 11.039,-) en Jan Pieters Takens te Obergum voor het leggen van bruggen en tilbatten (f 4275,-). Voor de aankoop van gronden werd f 8044,80 betaald.

Bruggen over het Omsnijdingskanaal.

Omstreeks 1946 is de gemeente Winsum begonnen met het bouwrijp maken van de nieuwe wijk Obergum-Noord. Daarvóór bestond het gebied uit landerijen, waarvan een groot deel eigendom was van de Hervormde kerk. De gemeente heeft een aantal hectares van dit zogenaamde kerkenland aangekocht voor de uitbreiding van het dorp.

Om genoemde landerijen en later de eerste aangelegde straten in de wijk Obergum-Noord te bereiken moest gebruik worden gemaakt van een tweetal vaste betonbruggen, zogenaamde landbruggen, die over het Omsnijdingskanaal lagen.

Om betere toegangen naar de nieuwbouwwijk te krijgen werden deze bruggen door de gemeente aangekocht van het toenmalige waterschap Hunsingo en in 1966 vervangen door twee bredere vaste bruggen. Blijkens een kaart van omstreeks 1850 heette de westelijke betonbrug “Bolhuistil” en de oostelijke “Pastorietil”. Ze lagen op een andere plaats dan de huidige bruggen. De eerstgenoemde meer westwaarts, tegenover de huidige Rozenlaan en de andere meer oostwaarts ongeveer tegenover de Tuinbouwstraat.

Nog voordat de oude bruggen werden afgebroken waren er al woningen en een Chr. Mavo-school gebouwd in de wijk Obergum-Noord.

In de beginjaren van het ontstaan werd de wijk in de volksmond “Nova-Zembla” genoemd vanwege de koude oostenwind die ‘s winters van over de velden naar Obergum-Noord waaide.

■ P. Noord

Literatuur en bronnenopgave:

- Hempenius, A.L. *Winsum gedenksboek 1982*

- archief P.Noord

Winterwandeling in de omgeving

*Een impressie van de wandeling die de vereniging voor haar leden organiseerde
op zaterdag 10 december jongstleden.*

Een dertiental leden van onze vereniging had de moed om op deze mistige vrieskoude zaterdag uit wandelen te gaan in de omgeving van Adorp, alwaar de deskundige begeleider zich bij het gezelschap voegde.

Het bestuur had Dhr. B. Westerink, zelf woonachtig in Adorp, bereid gevonden een en ander toe te lichten over de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van de wierde van Adorp, de borgterreinen bij Harssens en het omliggende landschap dat in de loop der eeuwen door zee en rivieren gevormd is.

De route begon in de kerk van Adorp (waarover elders in dit

nummer meer) en ging vervolgens over de wierde naar het hoogste punt. Aangekomen op de steilrand van de wierde werd een enkeling overvallen door de snijdende waterkoude wind.

“Toch zijn dit de beste omstandigheden om dit landschap te bekijken”, aldus onze begeleider, “de mist en de laagstaande zon in deze tijd van het jaar maakt dat je het reliëf in dit gebied beter kunt zien.” Gesterkt door deze uitspraak trokken wij verder over 's Heren wegen langs het Selwerderdiep (voorheen Oude Diep, voorheen Hunze). Inderdaad doemden uit de mist de contouren van vermoedelijke veldovens op; de plaatsen waar vroeger bakstenen werden gebakken.

De borgterreinen bij Harssens waren door de eerder genoemde omstandigheden, in combinatie met regenwater dat in de vroegere grachten op het land achterbleef, ook schitterend terug te zien.

Bij elke plek had Dhr. B. Westerink een uitvoerig verhaal, al dan niet ondersteund met zelfgemaakte illustraties.

Of de grimas op het gelaat van een enkeling nu te danken was aan de humorvolle vertelwijze van onze begeleider of het gevolg was van een verstrakte onderkaak door de kou is niet met zekerheid te zeggen.

Na een tocht van een kleine twee uur liep het gezelschap richting het Witte Hoes te Adorp waar de koffie, zoals gewoonlijk klaar stond. En om de inwendige mens te versterken serveerden de waard en waardin een uitstekende kom eigengemaakte snert met roggebrood en spek, zodat geconcludeerd kon worden dat het een leerzame snerttocht was.

■ C. Tersteeg

van Adorp

Open monumentendag 2005

Een kalendertocht en vier nieuwe kerkbeschrijvingen

De Open Monumentendag 2005, die in onze gemeente plaatsvond op zaterdag 10 september, droeg als thema 'religieus erfgoed'.

Reeds in de maand mei werd ons bestuur door de gemeente Winsum benaderd om voor deze dag een passend programma samen te stellen. Op ons voorstel werd voor de eerste maal direct contact gezocht en gevonden met de andere historische zusterverenigingen binnen onze gemeente, te weten die van Adorp-Sauwerd (Ubbega), Ezinge (Middagerland) en Baflo. Deze eerste onderlinge samenwerking was een unieke gebeurtenis, die zeker voortzetting verdient.

Na enig overleg ontstond spoedig het plan om een zogenaamde 'kalendertocht' te organiseren langs twaalf (met uitzondering van Klein Wetsinge) van oorsprong middeleeuwse kerken binnen de gemeentegrenzen. De geïnteresseerde bezoeker kon, al reizende per fiets of auto van kerk naar kerk de 12 bladen van een middeleeuwse verjaarskalender verzamelen. Op de afzonderlijke bladen werd telkens enige informatie gegeven over de betreffende kerk en over de middeleeuwse patroonheilige of, indien deze niet bekend was, over een heilige die op enigerlei wijze met de kerk verbonden kon worden of indertijd in deze streken erg 'populair' was. Op de achterzijde van ieder blad waren afbeeldingen en een middeleeuwse legende van de betreffende heilige opgenomen.

Alle twaalf kerken werden die zaterdag bemenst door vrijwilligers van de vier gemeentelijke historische verenigingen, die ook zorg droegen voor documentatie over of rondleiding door de kerken.

Zo'n 150 mensen, van wie er enkele tientallen de gehele kalendertocht volbrachten, bezochten die zaterdag een of meer kerken.

In deze bijdrage hebben wij een viertal historische beschrijvingen van kerken afgedrukt, die door auteurs van verschillende verenigingen speciaal voor deze dag werden geschreven. Achtereenvolgens zijn dat de kerk van Obergum, Harssens, Adorp en Ezinge.

In een volgende bijdrage zal ook de beschrijving van de kerk van Tinallinge aan de orde komen.

De lommerrijke zuidzijde van de Nicolaaskerk van Obergum

1. De Sint Nicolaaskerk te Obergum

Situatie

Het gebouw, waarvan het koor vrijwel exact naar het oosten is gebouwd, ligt ongeveer op het midden van de ca. 5 meter hoge wierde van Obergum. Het terrein rondom heeft oorspronkelijk gediend als kerkhof. Verscheidene oude grafstenen, meest verweerd en gebroken, liggen verspreid in het grasveld. Het maai-veld is in de loop der eeuwen ca. 50 cm. hoger komen te liggen dan de oorspronkelijke kerkvloer.

Bouwgeschiedenis

Exterieur

De oorspronkelijk katholieke, later hervormde kerk van Obergum is momenteel een éénbeukige (zaal)kerk (ca. 7,25 x 25 m., hoog ca. 7 m.) met driezijdig gesloten koor en een ongelede toren met zadeldak (uitwendig 5 x 5 m., ca. 19 m. hoog). Het gebouw vertoont de voor het noorden zo karakteristieke Romano-Gotische bouwstijl (12e - 13e eeuw). De kerk moet in 3 bouwperiodes tot stand zijn gekomen (zie tekening):

1. 13^e eeuw: het eerste, meest westelijke deel van het schip (2 vensters)
2. 14^e eeuw: de toren
3. 15^e eeuw: het tweede, naar het oosten verlengde deel van het schip en de aansluiting met de toren. Door verwaarlozing en een in 1964 aangevangen, nogal rigoureuze 'restauratie' zijn zowel het gebouw als de oude inventaris ernstig geschonden. De kerk is sinds 1969 eigendom geworden van de Stichting Oude Groninger Kerken, onder wiens auspiciën de restauratie in 1970-71 werd voorgezet.

1. Het oudste gedeelte van het schip / 'Capella Sancti Nicolai' (begin 13^e eeuw)

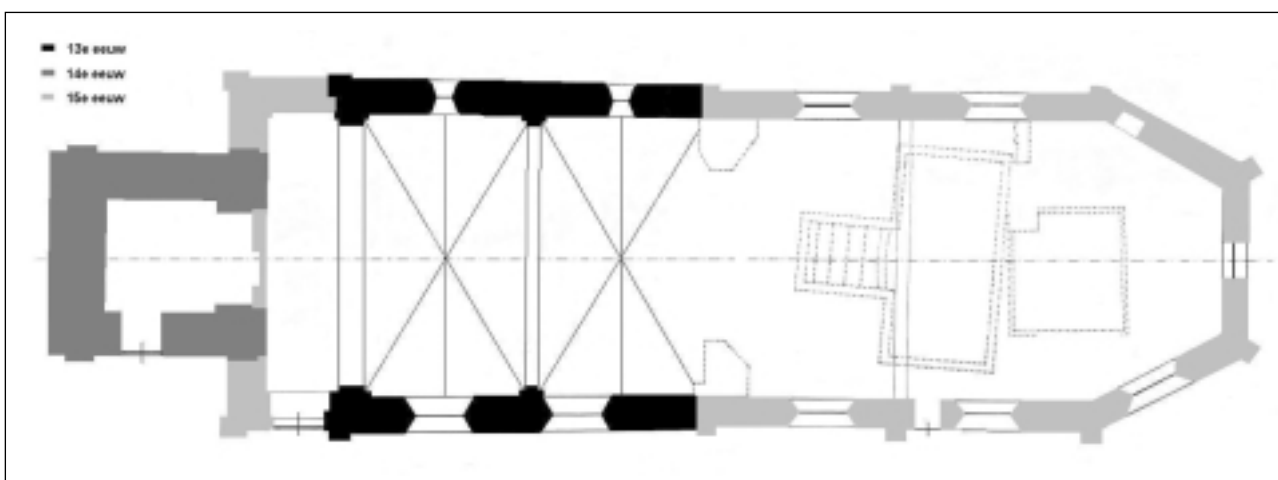
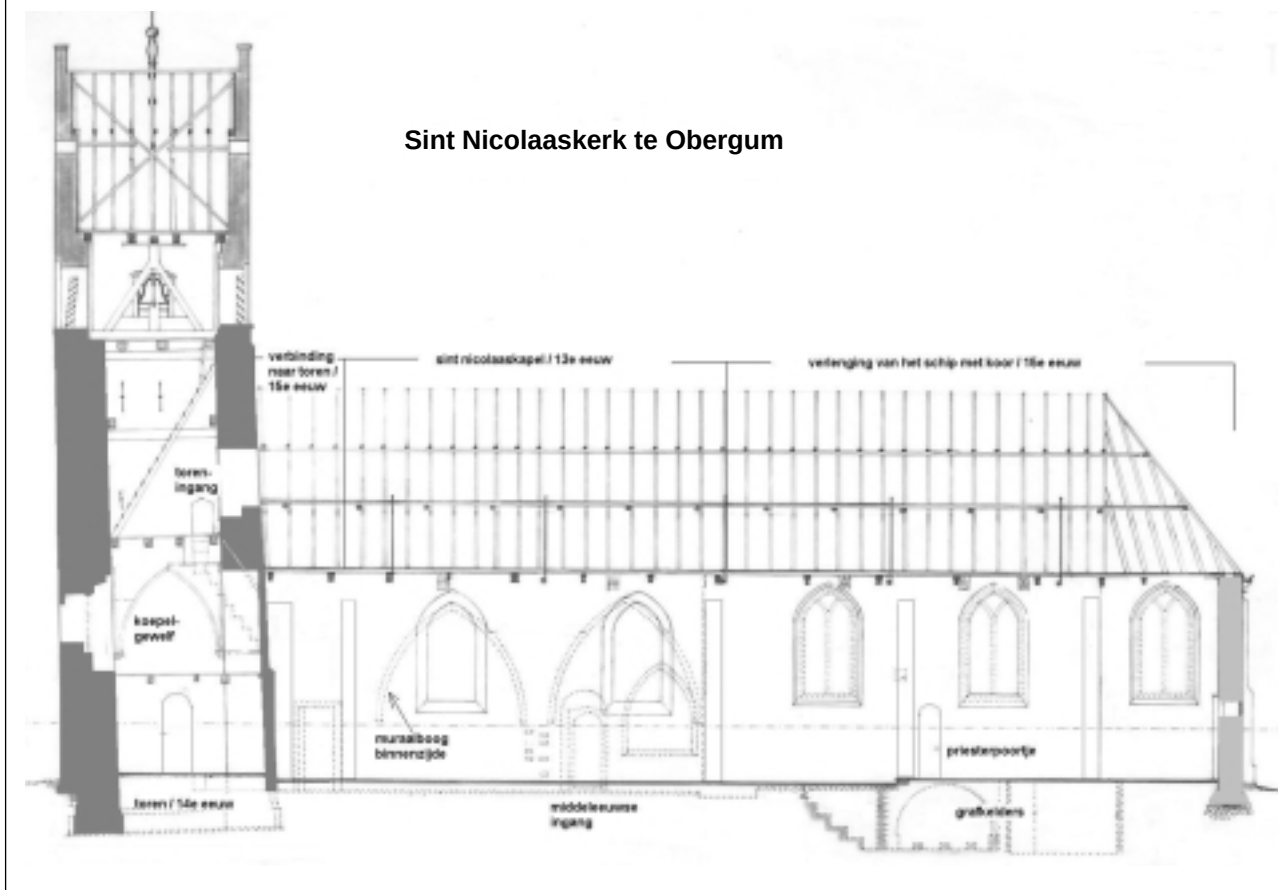
Het oudste kerkje, dat de eerste twee westelijke traveeën van het schip omvatte, was niet groter dan een kapel (inw. 7,25 x 8,50 m.). De westelijke gevel was waarschijnlijk afgesloten door een rechte muur. Hoe de oostelijke afsluiting eruit heeft gezien is niet duidelijk. Wel werden daar, zowel aan de noord- als zuidzijde, tegen de zijmuren brede funderingsvoeten (NB. in de vloer aangegeven) aangetroffen, die echter van jongere datum bleken te zijn (15^e eeuw).

In de muren rond de huidige vensters bevinden zich afgekapte zgn. muraalbogen van twee kruisgewelven (elk ca. 4 x 7,25 m.). In de vloer is de aanzet van de gordelboog, waar de gewelven op steunden, zichtbaar gemaakt. Omdat er geen steunberen waren, zijn de buitenmuren sterk naar buiten uitgeweken, waardoor de gewelven mogelijk ontzet zijn en werden afgebroken.

Van de oorspronkelijk Romaanse vensters is nog een fragment bewaard gebleven in de zuidmuur van het oostelijke travee (2e venster). De huidige ramen in spitsboogvorm zijn aan het eind van de 19^e eeuw, naar de vorm van de Gotische ramen in het latere oostelijke deel van het schip, vrij grof in de muren gekapt ter vervanging van de kleinere Romaanse vensters. Onder het Romaanse raamrestant bevindt zich nog een rechthoekige nis met schuine dagkanten. Naar alle waarschijnlijkheid heeft deze nis als 'hagioscoop' (zicht op het altaar) dienst gedaan.

Aan de noordzijde zijn de neogotische vensters vervangen door romaanse, naar het voorbeeld van een teruggevonden venstertje. Verder zijn in de noord- en zuidmuur de oorspronkelijke, later dichtgemetselde, Romaanse ingangspoortjes (de noordzijde

Sint Nicolaaskerk te Obergum

voor vrouwen, de zuidzijde voor mannen), - in de volksmond vaak 'Noormannenpoortjes' genoemd -, aanwezig met de restanten van de gehengen en vierkante sluitboomgaten. Het dak van de kapel moet, blijkens vondsten, met oude pannen, zgn. monniken en nonnen, gedekt zijn geweest.

2. De toren (ca. begin 14^e eeuw)

De oorspronkelijke, ca. 1,75 m. ten westen van de kapel gelegen, vrijstaande toren (met zadeldak?) moet aan het begin van de 14^e eeuw zijn gebouwd en waarschijnlijk lager zijn geweest dan de huidige. De losse toren werd toen precies op de aslijn (west-oost) van de kapel opgericht.

De ruimte op de begane grond is overdekt door een koepelgewelf. Aan de oostzijde stond deze ruimte met een grote spits-

bogige poort (2,40 breed x ca. 3,25 m. hoog) in open verbinding met het later aangebouwde schip.

De vrijstaande toren heeft aan de noordelijke oostzijde op de eerste etage een kleine ingang (ca. 0,65 breed x 2 m. hoog) met een naar buiten draaiend (tegen looprichting) deurtje, dat waarschijnlijk alleen vanuit de kerk, en toen deze nog niet was aangebouwd via een ladder, kon worden bereikt. De op- en aantreden van het stenen trapje daarachter (resp. 32 en 22 cm) maken dit zeer moeilijk te bestijgen. Dit zou erop kunnen wijzen dat de eerste etage boven het koepelgewelf toevluchtsoord gebruikt kon worden.

De latere verbouwingen van de toren zijn te dateren aan de hand van jaartalankers uit 1706 en een sluitsteen met het jaartal 1790. Een tweede torenvloer bevindt zich op ca. 6,25 m. De derde

torenvloer, waar zich de klokkenstoel (op ca. 11,50 m. hoogte) en de vier, door rondbogen afgedekte galmgaten bevinden, is in 1706 met Groninger steen opnieuw opgetrokken (blikseminslag?). Boven de klokkenstoel is nog een vierde bordes als zoldervloer onder het zadeldak.

Op het dak is in het midden een ijzeren windvaan geplaatst met de voorstelling van een zwaan.

3. De verlenging van het schip en de aansluiting op de toren (15^e eeuw)

Ten gevolge van het groeiend aantal parochianen was men in de 15e eeuw genoodzaakt de Nicolaaskapel in oostelijke richting te verlengen met 2 traveeën en een koor met driezijdige afsluiting. Waarschijnlijk bouwde men toen ook van afbraakkloosterstenen de westelijke aansluiting naar de toren. De muren, die ca. 20 cm. dunner zijn dan de kapelmuren, werden bij de beide traveeën en koorafsluiting voorzien van lichte steunberen, waarvan er later verscheidene met dunne Groninger steen werden gerepareerd.

In het nieuwe deel van het schip werden 5 Gotische ramen met profielstenen gemetseld. Het noordelijke raam in het eerste aangebouwde travee werd later dichtgemetseld op halve muurdikte, doch is bij de restauratie weer geopend.

De huidige, ten opzichte van de overige kerkruijme vrij grote, koorvloer, die met een hardstenen band als optrede is afgesloten, heeft vroeger (althans voor de bouw van de grafkelders) wellicht lager gelegen of meer treden bevat. Ook moet het koor ooit met een hek afgesloten zijn geweest. In de 16e eeuw stonden hier vier altaren.

In de noordoostzijde van het koor bevindt zich geen raam, maar een eenvoudige rechthoekige nis op ca. 1,50 m. hoogte, die dienst deed als sacramentshuisje. Aan de buitenzijde van de kerk is hier een richel uitgemetseld, die waarschijnlijk de oude Obergumer lengtemaat is geweest.

Voor de toegang van het koor van buiten werd aan de zuidzijde een oud priesterpoortje aangetroffen, dat was dichtgemetseld, maar nu weer is hersteld. Het is voorzien van een geprofileerde omlijsting met segmentboog. De gehengsteunen van de deur waren nog aanwezig.

In de oostmuur van het koor werd in de 19^e eeuw een poortje met deur ingekapt met daarboven een klein raampje, dat later weer werd toegemetseld. Bij de restauratie is het raampje weer hersteld.

Onder de koorvloer bevinden zich drie grafkelders (17^e of 18^e eeuw).

De gelijktijdige verbinding van de toren met de kerk heeft waarschijnlijk plaatsgevonden om liturgische redenen (torenkapel voor devotie of doop?). Nadat de oude westmuur van de kapel gesloopt was, kwam de verbinding tot stand doordat men de zijmuren van het schip verlengde en de uiteinden als vleugelmurtjes omzette naar de toren.

In de zuidmuur van het verbindingsdeel bevindt zich tegenwoordig de toegang tot de kerk. Ook in de noordmuur tegenover moet een (kleinere) toegang hebben gezeten, doch deze werd dichtgemetseld. In noord- en zuidmuur werden in 1905 tevens halve spitsvormige ramen ingebroken om meer licht op de orgelgalerij te verkrijgen. Deze zijn nu weggerestaureerd.

De orgelgalerij is tegen de toren aangebouwd en gemaakt van beschilderd vurenhout. Hij rust op 2 houten ronde kolommen. Voor de restauratie was de vloer van het voorportaal belegd met oude zerken, die nu in het koor liggen.

Tijdens de restauratie werd de grotendeels vergane 19e-eeuwse kap met tongewelf vervangen door een nieuwe bekapping en een vlakke, blauw geschilderde balkenzoldering.

Interieur

Het kerkinterieur werd in 1844 verbouwd en in 1971 is de hele kerk gerestaureerd (Bouwbedrijf Y. Schakel uit Exmorra). Voor de restauratie bevonden zich vurenhouten, geschilderde banken (ca. 280 plaatsen) in het schip.

Tot de inventaris behoorden:

Preekstoel

De preekstoel met klankbord, nu tegen de noordmuur geplaatst, stond oorspronkelijk tegen de zuidmuur, ongeveer in het midden van het schip. Het meubel werd vervaardigd in Lodewijk XVI stijl. Op de panelen waren oorspronkelijk de wapens van de collatorenfamilies Van Nyeveen, Laman-Van Iddekinge en Sichterman, en het jaartal 1780 aangebracht. Voorts waren het baretpaneel en de leuning van de trap voorzien van rijke ornamenten. Vlak voor de restauratie werd het meubel echter door vernieling danig ontluiserd. Slechts een wapenpaneel bleef bewaard. Tijdens de restauratie werd de preekstoel, voorzover dat mogelijk was, hersteld.

Orgel

In 1905 werd op de galerij een orgel (firma Vermeulen uit Woerden) geplaatst ter vervanging van een ouder instrument. Dit orgel is bij de restauratie verwijderd. Sinds 1971 staat er ter vervanging in het koor een kabinetorgel van H.H. Hess uit ca. 1775. Dit instrument werd aangekocht van orgelmaker Timmen-ga te Leeuwarden en was afkomstig uit de kerk van Terhorne.

Herenbank

Dit, uit het eind 18^e eeuw daterende meubel, werd in 1964 verwijderd en opgebrand. Het aanvankelijk bewaarde driehoekige opzetstuk met een tweetal wapens, die op dezelfde manier gesneden waren als die op de panelen van de preekstoel, bleek helaas bij het begin van de restauratie niet meer aanwezig in de kerk. De herenbank noemde men ook wel de 'Sichtermanbank'. Mr. Mello Sichterman was collator en woonde op de borg De Brake aan het Zijldiep ten oosten van Obergum.

Avondmaalstafel

De stijl van het meubel is typerend voor de laatste decennia van de 18e eeuw (neoclassicistisch), met licht taps toelopende poten met cannelures op hoge klossen en een marmeren tafelblad. Op de voorregel is in sierletters de volgende tekst geplaatst: 'Mevr. H.H. van Iddekinge wede Laman vr. van de Braake Ao 1790. Het rood geaderde marmeren tafelblad is thans gescheurd. Volgens overlevering zou deze beschadiging ontstaan zijn doordat een Franse soldaat er met een gewerkolf op sloeg.

Avondmaalsgerei

Het avondmaalsgerei bestond uit twee zilveren bekers en twee tinnen borden. Op een van de bekers stond de datum '1 April 1714' gegraveerd.

Torenklok en torenuurwerk

In 1944 werd de oude torenklok van 1899 op last van de Duitsers weggehaald. In 1947 is deze klok vervangen door een nieuwe, gegoten door de gebr. Van Bergen te Heiligerlee. Tijdens de restauratie werd ook het oude gesmede torenuurwerk, dat dateert uit het begin van de 17e eeuw, hersteld.

Altaarsteen

In het toegemetselde middeleeuwse noordelijke toegangspoortje staat de, uit rode zandsteen gekapte middeleeuwse altaarsteen van de kerk, die in het portaal werd teruggevonden.

De zandstenen altaarsteen van Obergum.

Overige stukken

Nog aanwezig zijn twee gesmede staanders voor een koperen doop- en collecteschaal. Ook bleef een klein koperen doopschaaltje uit 1858 met ingegraveerde namen (A.H. van Iddekinge, S.W. Dijkinga en H.R. Kolhorn, diakens te Obergum) bewaard.

Grafzerken

De volgende vier zerken werden bij de restauratie naar het koor overgebracht: 1) 1634, Bartholomeus Fraterma (huurder van de Blauwborg ten oosten van Obergum), 2) 1668, opschriften afgesloten, 3) 1733, predikant Scheltema en 4) geheel onleesbaar.

Kerkgeschiedenis

In de Middeleeuwen ressorteerde de parochiekerk van Obergum, toegewijd aan de patroon van de scheepvaarders, Sint Nicolaas, onder het bisdom Munster, proosdij Baflo. De oudste vermelding van Obergum, - niet van de kerk -, dateert van ca. 1000 en is te vinden in een goederenlijst van het klooster Werden (a/d Roer), waar de missionaris van deze streken, Liudger, begraven was. Het begin van de zelfstandige parochie is in nevelen gehuld.

De lijst van middeleeuwse pastoors is kort. De eerste, van wie een naam bekend is, is Ubbo. Hij stelt met de pastoors van Ranum en Sauwert in 1400 een oorkonde op omtrent de verkoop van land van een inwoner uit Sauwert. Ook pastoor Hindrick bezegelt een oorkonde voor de verkoop van land in 1408, evenals pastoor Meynart in 1417. Laatstgenoemde kan dezelfde zijn als Meynardus Iconis die in 1425 en 1427 smeekschriften aan de paus richt om in het bezit van de 'Capella St. Nicolai in Obergum' en van een vicarie in Leermens te worden hersteld. Hij was daaruit naar eigen zeggen door de macht van leken met geweld verdreven. De term 'capella' moet wel worden begrepen als parochie maar verwijst naar bepaalde rechten die aan de moederkerk te Baflo toekwamen.

In 1449 zegelen pastoor Gheert van Obergum en die van Maarhuizen en Ranum een oorkonde betreffende verkoop van land van een inwoner van Obergum.

Voor en tijdens de beeldenstorm, die in Winsum en Obergum plaatsvond op 14 september 1566 onder leiding van Peter en Asinge Ripperda, is Jan van Lingen er pastoor. De laatste pastoor van Obergum, Herman van Groningen, tenslotte legt in 1569 een verklaring af over de beeldenstorm in Obergum. Uit zijn verslag blijkt dat de kerk toen vier altaren had, die, zoals dat toen gebruikelijk was, voorzien waren van taferelen (schilderingen/ houtsnijwerk of beeldhouwwerk). Deze werden toen met de beelden weggehaald, maar later weer op hun oude plaats teruggezet en hersteld. De klok van de kerk werd echter door de Geuzen weggevoerd. Het sacramentshuis bleef in goede staat, evenals de misgewaden en andere ornamenten.

Na de reductie van de stad Groningen in 1594 wordt de Hervormde godsdienst te Winsum en Obergum de heersende. Er is toen nog enige tijd sprake van geweest dat de kerk van het Domikanenklooster te Winsum de dorpskerken van Winsum en Obergum zou vervangen. Deze zouden dan zijn afgebroken. Dit is echter niet gebeurd.

Hierna komt de Obergumer kerk in protestantse handen. In het najaar van 1596 wordt Johan Strahman als eerste predikant te Winsum en Obergum beroepen, en in 1601 Arnoldus Rheinbachius. In 1653 kreeg Obergum zijn eerste eigen predikant, Gerardus Crassus.

In 1683 werd de hervormde gemeente van Maarhuizen (ten noordwesten van Obergum), waar geen kerk meer aanwezig was, bij die van Obergum gevoegd, terwijl in 1820 ook Ranum (ten noorden van Obergum) werd toegevoegd. In 1966 werd de hervormde gemeente van Obergum-Ranum-Maarhuizen opgeheven en ontstond de gekombineerde gemeente Winsum-Obergum.

Het collatierecht van Obergum berustte in 1750 bij de familie Van Nijveveen van de borg De Brake. Door vererving kwam het in het midden van de 19^e eeuw aan mr. Mello Sichterman, die het beroepen van een predikant overigens meestal overliet aan de gemeente zelf. In 1911 werd het collatierecht afgekocht.

Bij de kerk van Obergum behoorden uiteraard een pastorie (Hoofdstraat Obergum nr. 19) en kosterij, alsmede een hoeveelheid kerkeland, pastoriegoed en eigendommen aan land en huizen van de diaconie, die belast was met de zorg voor de armen. De kosterij met het schooltje lag ongeveer op de plaats waar nu de aula staat. De diaconie bezat enige land en diverse huisjes, o.a. een langgerekt huis in de Oosterstraat aan het Winsumerdiep gelegen, dat de functie had van werk- of armenhuis.

■ Jacques Tersteeg / 2005

Bronnen.

Drs. E.O. van de Werff, "In: Infobulletin Winshem 2000, nr. 2 (juni).

A.Th. Dubbeling en B. Raangs, 'De N.H. kerk te Obergum'. In: Stichting Oude Groninger Kerken. Band 1 (1974), p. 169-180.

II. De kerk van Harssens

Even ten noorden van de stad Groningen lag tot voor kort langs de provinciale weg Groningen-Winsum een vervallen gebouwtje. Het was een oude koestal; het enige dat nog rest van een complex dat ooit uit twee borgen bestond. De borgen van Harssensbosch lagen aan een verzande bedding van de rivier de Hunze, het Selwerderdiepje. De kleine verhogingen en laagtes op het terrein zijn de restanten van de grachten en wallen waarmee de borgen waren omgeven. Van de borgen zelf is niets bewaard gebleven. Mogelijk werden de stenen van de oudste borg later gebruikt voor de bouw van de nieuwe borg. De oudste borg dateert uit de veertiende eeuw. In een schriftelijke bron uit 1371 wordt melding gemaakt van ene Aytardus de Hersinze, een hoofdeling in Ubbega. Mogelijk was hij de bewoner van de eerste borg. Rond 1540 werd een nieuwe borg gebouwd door ene Peter Entens, zoon van een hoofdeling van Harssens. De nieuwe borg bleef amper tweehonderd jaar bestaan: al in 1742 werd hij gesloopt. Veertig jaar later, in 1785, verdween ook de kerk van het nabijgelegen dorp Harssens. De dorpsgemeenschap was te klein geworden om de gebouwen te onderhouden. Uiteindelijk verdween ook het dorp zelf.

De naam Harssens komt al voor in een tiende-eeuws goederenregister van de abdij Werden (a/d Roer), die door Sint Liudger, de missionaris van Groninger Ommelanden, werd gesticht.

Het is niet bekend wanneer de parochie Harssens werd gesticht. In 1365 was Harssens echter zeker een zelfstandige parochie met een kerk en een steenhuis.

Toen in 1540 de tweede borg te Harssens verrees, werden de kerk en de pastorie in het terrein van deze nieuwe borg opgenomen. Een gracht scheidde de borg van de kerk. Over een stenen dam kon men vanuit de borg de kerk bereiken.

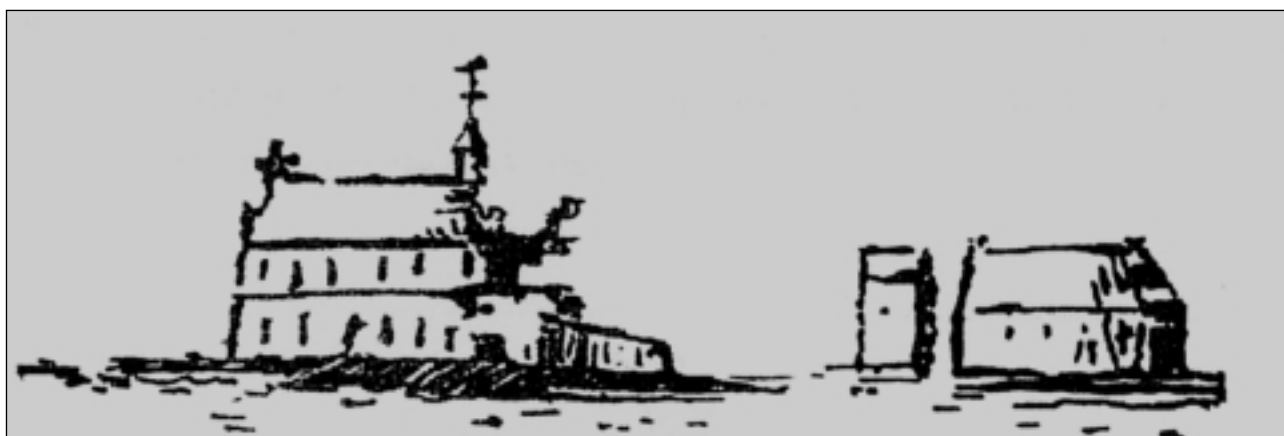
Harssens en Adorp waren van oorsprong twee afzonderlijke parochies, ressorterend onder de proosdij van Baflo, binnen het aartsdiaconaat Frisia van het bisdom Munster.

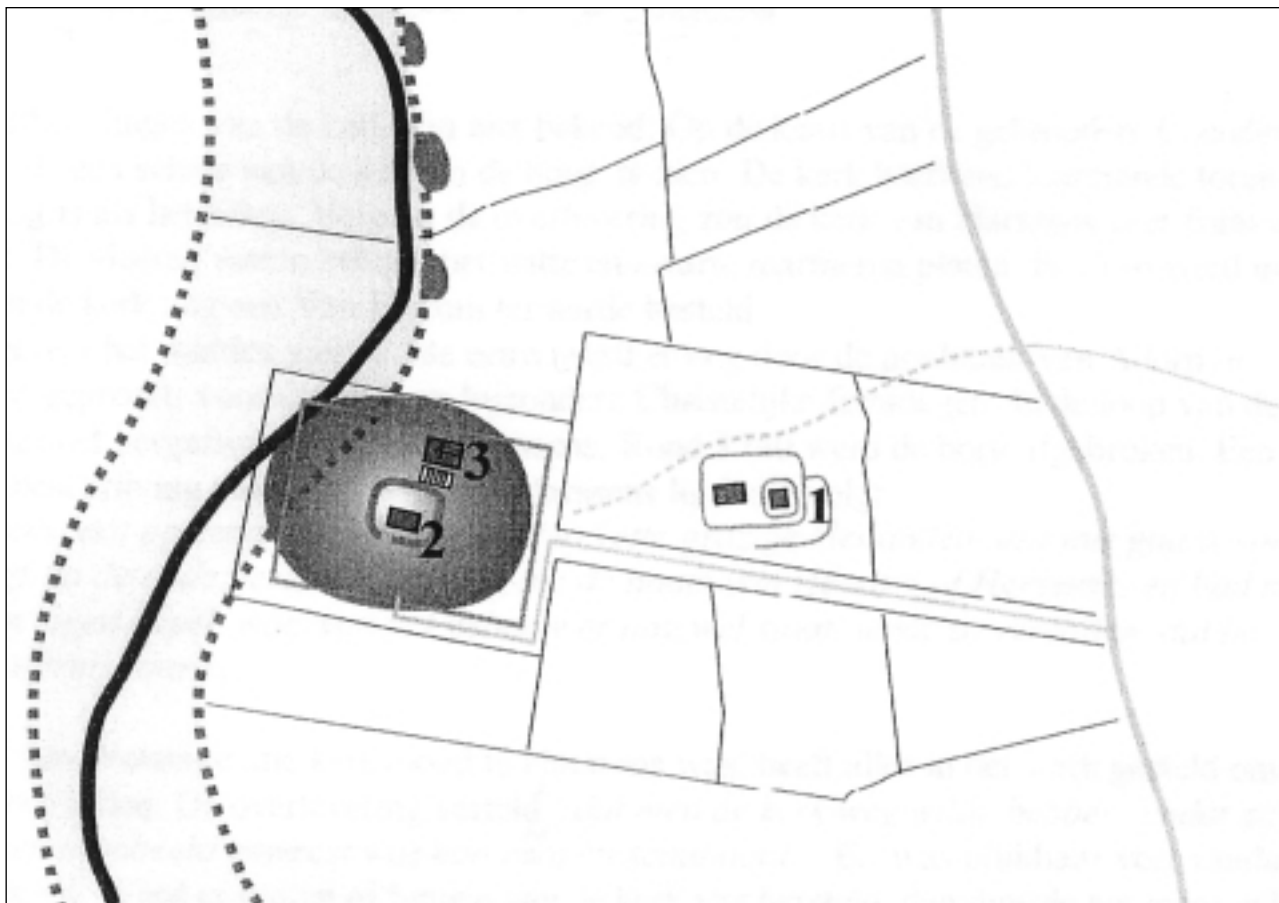
Na de reductie (1594) werd Harssens kerkelijk met het naburige Adorp gecombineerd. De collatoren van Adorp gingen accoord

met een combinatie van 'haer pastorie' met die van Harssens. Er werd echter voor Harssens geen predikant aangesteld. Wel werd afgesproken dat er om de derde zondag in de kerk van Harssens gesproken zou worden.

De pastorieboerderij van Harssens raakte spoedig in verval. In het kohier van verpondingen (lijsten van schattingen voor het heffen van belasting) van 1628 lezen we: De wehem ofte pastorie toe Harsens hefft drie vervallene ruimen met een achterhuis van 8 vack, stenen muren ende pannendack. Het achterhuis bood dus plaats aan maar liefst (8 x 2 x 2) 32 koeien.

Goede afbeeldingen van de kerk zijn niet bekend. Op de kaart van de gebroeders Coenders uit ca. 1677 is een schets van de kerk en de borg te zien. De kerk heeft een losstaande toren die even hoog lijkt als het schip. Volgens de overlevering zou de kerk van Harssens zeer fraai zijn geweest. De vloeren waren

belegd met witte en zwarte marmeren platen. In 1716 werd in het koor nog een Van Ewsum ter aarde besteld.

Tot ongeveer het midden van de achttiende eeuw werd er nog door de predikant van Adorp in Harssens gepreekt, voornamelijk dan op bijzondere christelijke feestdagen. In de loop van de achttiende eeuw gaat het echter bergafwaarts met Harssens. Rond 1740 werd de borg afgebroken. Een achttiende-eeuwse beschrijving van de woonplaats Harssens luidt als volgt: Harssens, dat op enen verheven grond in vette grazige kleilanden, een uur gaans van die stad, ligt. In de oude bescheiden droeg het de naam van Hersing of Hersenze; en had nog lang een eigen kapel, waarvan het gebouw er nog wel staat, maar zo vervallen, dat het tot den dienst onbruikbaar is.

De Heer van Wetsinge, die kerkvoogd was te Harssens, heeft alles in het werk gesteld om de kerk te behouden. De overlevering vertelt: „dat men de kerk weg wilde hebben omdat zij steeds een toonbeeld geweest was van roof en schandaal. Er was dus blijkbaar veel vandalisme in dit gebied. Werd er buiten of binnen de kerk iets hersteld, dan duurde het maar enkele weken of dagen, of baldadige handen hadden alles weer vernield. Zelfs de kostbare marmeren vloertegels bleken niet veilig: ze verdwenen een voor een. Er scheen een vloek op de kerk te rusten. Op een geheimzinnige manier werd ze langzaam geplunderd en gesloopt. In 1785 werd de reeds zwaar gehavende kerk op afbraak verkocht. In 1800 verkoopt de kerkvoogd ook het kerkhof.

Zo'n veertig jaar later haalt meester Bril, in zijn schoolmeester-rapport van 1828, de herinnering op aan de kerk van Harssens: Te Harssens stond eertijds eene kleine burght, zijnde bewoont geweest door de Ewsums die daar voor hunnen rekening ook ene kapel hadden en waarin zy drie malen des jaars dienst lieten

doen, nl. den den tweede Kerst-, Paas- en Pinksterdag. Deze burg werd afgesleten in het jaar 1734, maar de Kapel bleef staan, terwyl de Predikant van Adorp alle jaren op de tyden aldaar moest prediken. Deze kapel werd echter niet meer onderhouden, kwam dus in verval en is in 1785 verkocht en afgesleten. De klok welke thans te Adorp hangt is toen van Harssens naar Adorp overgevoerd en in de aldaar nieuw getimmerde toren geplaatst en de Adorper klok ofschoon groter en zwaarder zynde doch van slechteren klank, werd als toen verkocht. Van de kerk van Harssens rest dus slechts de luidklok. De klok is ieder uur te horen, ook al wordt hij geluid te Adorp. De 135 kilo zware klok werd in 1681 gegoten op kosten van de bewoners van Harssens. Het opschrift luidt: Henric Wegewart D.J. heft mi gegoten vor de van Harsens in Deventer anno 1681.

Over het dorp Harssens, de beide borgen, de kerk en de pastorie is verder weinig archiefmateriaal bewaard. Ruim een kilometer ten zuiden van Adorp liggen westelijk van de provinciale weg de restanten van de oude woonplaats. Het Groninger Landschap heeft recent de plek toegankelijk gemaakt.

Reeds in de zesde eeuw voor Christus woonden hier mensen. Er is op Harssens vrijwel uit alle eeuwen aardewerk aangetroffen. Dit jaar is het kerkhof van Harssens teruggevonden. De kerk zal in de onmiddellijke omgeving van de hof hebben gestaan. De onderstaande tekening geeft een indruk van de oude situatie,

■ Ben Westerink

III. De kerk van Adorp

De kerk van Adorp is uit baksteen opgetrokken en dateert vermoedelijk uit het midden van de dertiende eeuw.

Dorpsgezicht van Adorp in 1643.

Een schets van het dorpsgezicht van Adorp, gezien vanuit Hekum (ten noordwesten van Adorp), afgebeeld op een kaart uit 1643, geeft ons een indruk van de kerk. De kerk had twee topgevels. De oostelijke topgevel was voorzien van ramen en siernissen (blinde nissen). Verder was er een vrijstaande westtoren die nauwelijks hoger is geweest dan het kerkgebouw. De toren was voorzien van een zadeldak. Aan de beide, op de afbeelding zichtbare zijden waren er galmgaten aanwezig.

De verbouwing van 1667

In 1667 heeft de kerk een ingrijpende verbouwing ondergaan. Hierbij werd de oostelijke topgevel afgebroken en een schilddakverbinding met het oude dak aangebracht. De noordelijke en zuidelijke ingangen werden dichtgemetseld en aan de westzijde kwam de huidige toegang tot stand. De sporen van de vroegere ingangen werden bij de restauratie in 1968 teruggevonden. Tevens zijn toen sporen van een zgn. hagnioscoop (laag open venster dat van buitenaf zicht gaf op het altaar) in de noordmuur aangetroffen. Deze sporen zijn daarna zichtbaar gemaakt aan de binnenzijde der muren.

De smalle boogramen in de noord- en zuidmuur werden zowel in de hoogte als in de breedte uitgebroken en vervangen door grote glas-in-lood ramen. In 1855 werden deze op hun beurt door ijzeren ramen vervangen.

Een raam in de westgevel werd eveneens uitgebroken. Een vrij grote nis, bedoeld voor kaarsen en beelden, werd dichtgemetseld.

De losstaande toren werd in 1794 afgebroken. De kerk werd toen voorzien van een dakruiter. Hierin werd de torenklok van Harssens gehangen.

Veranderingen na 1800

Rond 1800 onderging de top van de westgevel een verbouwing. De bovenste helft werd opnieuw opgemetseld.

In zijn schoolmeestersrapport uit 1828 beschrijft meester bril de verdwenen toren aldus:

Destijds stond te Adorp eenen ouden toren, weinig hoger dan de kerk, doch zeer sterk en van schietgaten voorzien.

In 1849 werd de dakruiter vernieuwd. Boven het orgel werd een nieuwe zoldering aangebracht, omdat gebleken was dat het orgel schade had ondervonden van wateroverlast. De neo-klasieke pleisering van de buitengevels dateert waarschijnlijk al van voor 1847, omdat uit dit jaar de oudste grafgedenksteen in de muur dateert. In de boekhouding van de kerkvoogdij, die

sedert 1840 bewaard is gebleven, staat overigens niets vermeld over de bepleistering.

De dakruiter is van 1968-1969 gerestaureerd met behulp van subsidies van de overheden.

In 1980 is de kerk overgedragen aan de Stichting Oude Groninger kerken. In 1968 werd de kerk door vrijwilligers opgeknapt. Het bruine plafond met zolderbalken werd zachtblauw overgeschilderd. In de negentiger jaren is de pleisterlaag aan de buitenzijde der kerk vernieuwd. De grauwgrijze kleur werd vervangen door lichtgeel. In 1999 tenslotte werd de scheur in de klok gerepareerd.

Het meubilair

De banken, de preekstoel, het doophek, de kerkenraadsbanken, het koorhek en de avondmaalstafel zijn gaaf en dateren uit de zeventiende eeuw, vermoedelijk uit het jaar van de herbouw: 1667. De avondmaalsbanken dateren uit 1901, toen de kerkenraad besloot een einde te maken aan het staan tijdens het avondmaal. Het avondmaalszilver is bescheiden en bestaat uit verzilverd nikkel.

Het orgel werd in 1851 ingewijd. Het is onduidelijk waar dit orgel vandaan kwam. Mogelijk uit de afgebroken kapel van Harssens? Het pijpwerk is voor een belangrijk deel eind zeventiende-eeuws. In 1898 werd het herbouwd door Marten Eertman te Noordwolde. Hij maakte gebruik van een groot aantal oude pijpen. Het orgel werd opnieuw in gebruik genomen in 1996.

Een fraai zeventiende-eeuw offerblok, dat in de jaren '80 op zolder werd aangetroffen, is inmiddels gerestaureerd en heeft zijn plaats binnen het doophek terug gekregen.

De klok in de toren is afkomstig uit de afgebroken kerk van Harssens en dateert uit 1618. De klok vertoonde een forse scheur en werd in 1999 in Duitsland gerepareerd door middel van elektromagnetische behandeling. De klank is nu weer zuiver. Het opschrift van de klok luidt: Henric Wegewart D.I. heeft mi gegoten vor de van Harssens in Deventer anno 1618.

Het uurwerk, dat in 1636 door de Groninger uurwerkmaker Thijs Pieters werd vervaardigd, is in 1954 vervangen. Het oude uurwerk is gerestaureerd en nu in het koor van de kerk tentoongesteld.

De verklaring van het bord met het wapen van Harssens

Het wapen van de Heerlijkheid Harssens die met Adorp een regtstoel uitmaakt, vanouds omgaande in acht beurten. Eveneens verenigd in het kerkelijke, berust de collatie bij opgemelde heerlijkheid.

In 1252 werden de rechtstoelen ingesteld. In een kerspel waren er soms meerdere klauwen of kluffen. Een klauw bestond uit een aantal edele heerden, waarvan de eigenaren redger waren in een vastgestelde jaarlijkse 'omwegang' (rondgang; vgl. acht beurten). Zo'n edele heerd moest aan een zeker aantal grazen voldoen.

Lijst van predikanten

In de kerk hangt een bord, daterend uit 1990, met de namen van de predikanten die vanaf 1596 in Adorp gestaan hebben.

■ Ben Westerink.

Toren, Toornhuus en kerk van Ezinge

IV. De kerk van Ezinge

Historische grond

Vanaf de brug rijd je recht op de kerk af. In de verte lonkt het zwart-wit geverfde 'olle hek'. De sleutel van de kerk kan op de weg naar 'boven' worden meegenomen uit het Wierdenmuseum, dat tegenover de plaatselijke supermarkt in het voormalige gemeentehuis is gevestigd.

Het museum dankt zijn bestaan min of meer aan de opgravingen die in de dertiger jaren onder leiding van prof. Van Giffen in een groot deel van de wierde van Ezinge zijn uitgevoerd. Deze opgravingen hebben de naam en faam van Van Giffen, en daarmee ook van Ezinge, wereldwijd gevestigd.

De opgraving was tegelijkertijd ook een afgraving, omdat de wierdegrond uiterst vruchtbaar was en dus geld opbracht. Een lucratieve onderneming dus voor de Ezingers.

De op- en afgraving heeft echter wel tot gevolg gehad dat er van de oorspronkelijke wierde niet veel meer dan een vijfde deel is overgebleven, namelijk alleen dat deel dat bebouwd was.

Vlakbij de kerk staat een plattegrond waarop het een en ander is gereconstrueerd.

Onderzoek van enige jaren geleden heeft bovendien aangetoond dat de wierde van Ezinge de enige plek in heel Nederland is, die vanaf de zesde eeuw voor Christus tot nu toe permanent bewoond is geweest. In meer dan een opzicht bevindt de bezoeker van de kerk van Ezinge zich dus op historische grond.

Ook het hoogste punt van de ruim vijf meter hoge wierde was bebouwd. Sinds mensenheugenis was deze plek een heilige plaats. Na de kerstening van deze streken (ca. achtste eeuw) was de plek natuurlijk bij uitstek geschikt voor een kerkgebouw. Men gaat ervan uit dat er voor het, uit de dertiende eeuw daterende huidige kerkgebouw, op dezelfde plaats een tufstenen of houten kerkgebouw moet hebben gestaan.

Het huidige kerkgebouw

In de jaren 1956-1957 is de kerk ingrijpend gerestaureerd. De

opgravingen uit de dertiger jaren hadden hier en daar verzakking in de hand gewerkt. Tot vlak voor de huidige ingang had men een metersdiepe sleuf gegraven. Als het aan Van Giffen had gelegen was de sleuf zelfs tot onder het gebouw doorgetrokken. Gelukkig hadden de toenmalige kerkvoogden het inzicht dat een dergelijke onderneming onherroepelijk instortingsgevaar met zich mee zou brengen.

Bij de restauratie is het gebouw, naar de toentertijd heersende opvattingen, als het ware 'teruggerestaureerd' naar de oorspronkelijke dertiende-eeuwse vormen. Kenmerkend hiervoor zijn onder meer de kleine, hoge, rondbogige ramen. In de loop der eeuwen waren deze namelijk uitgebroken tot grote raampartijen. Ook was de oorspronkelijke ingang aan de westzijde verhuisd naar de zuidoostelijke kant. Tegenwoordig betreedt men de kerk weer vanuit het westen.

De twee zogenaamde 'hagioscopen' zijn in de vijftiger jaren eveneens opnieuw aangebracht. Het plafond, waarmee de gewelven zijn bedekt, dateert, zoals een van de zolderbalken aangeeft, uit 1662.

Het interieur

Hoewel het interieur van de kerk niet bijster spectaculair is, omdat het bijzondere onderdelen moet ontberen, ademt de ruimte niettemin een gewijde, enigszins mysterieuze, sfeer.

Noemenswaard zijn het koorhek dat rond 1700 is gesneden door de regionale grootheid Jan de Rijk, die in 1721 eveneens de eikenhouten preekstoel vervaardigde. Op vier van de zes kanten van de preekstoel zijn de evangelisten afgebeeld: Mattheus met de mens, Marcus met de leeuw, Lucas met de os en Johannes met de adelaar. Het vijfde paneel is gereserveerd voor verschillende symbolen die verwijzen naar de Tijd en het verstrijken daarvan met als uiterste consequentie de Dood.

De doopvont, die binnen het doop- of koorhek staat, is 400 jaar oud, maar behoort niet tot het oorspronkelijke interieur, omdat ze is aangekocht na de restauratie in de vijftiger jaren.

De herenbank tegenover de preekstoel dateert uit de vijftiger jaren van de achttiende eeuw. De bak is gemaakt in opdracht van de familie De Marees, de toenmalige bewoners van de borg Allersma. In 1899, zo'n anderhalve eeuw later, is de bank door de familie De Marees Van Swinderen geschonken aan de kerkvoogdij. Sindsdien draagt de bank de naam 'Van Swinderenbank'. Vanaf de restauratie doet de bank dienst als kerkenraadsbank. De toentertijd in gebruik zijnde kerkenraadsbank bleek namelijk zo verrot, dat ze na de restauratie niet meer in het interieur is teruggekeerd.

Zeer fraai en opvallend is het heuse fresco dat zich aan de noord-oost zijde van het koorgedeelte in het pleisterwerk van de muur bevindt en dat tijdens de restauratie onder de kalk vandaan is gekomen. Het is een van de weinige zogenaamde tekstfresco's in Nederland. Afgebeeld is een bijbeltekst die de kerkganger een hart onder de riem wil steken, namelijk Psalm 27: 4: EENERLEY BIDDE ICK VAN DHEREN DAT HAD ICK GAERNE DAT ICK IM HUSE DES HEREN BLIVEN MOEGDE MYN LEVEN LANC THO SCHOUWE DE SCOENE GODTSDIENSTE DES HEREN UNDE SYM HUUS BESOECKEN. Het fresco moet aangebracht zijn tussen 1594 en 1618.

De toren

De toren staat, enigszins ongebruikelijk, maar in het Groninger land wel vaker voorkomend, los van de kerk. Hij is van iets oudere datum dan het huidige kerkgebouw. Hierdoor is wel geopperd dat er oorspronkelijk een (ouder) kerkgebouw aan de toren heeft vastgezet, dat om de een of andere reden vervangen is door het huidige gebouw, dat iets verder van de toren werd neergezet. Omdat men kennelijk geen noodzaak vond ook de toren op te schuiven, is deze op de oude plaats blijven staan.

Later is, wat nu 'het Toornhuus' wordt genoemd, aan de toren aangebouwd. De ruimte onder de toren is momenteel in gebruik als mortuarium. Het 'Toornhuus' doet op dit moment dienst als verenigingsgebouw, maar heeft in het verleden als verscheidene bestemmingen gehad, waaronder pastoorswoning, kosterwoning en school. Door het 'Olle Hek', daterend uit de negentiende eeuw en in 1971 na een grondige restauratie opnieuw in gebruik genomen, verlaat de bezoeker het kerkhof en ziet hij richting de brug als een idyllisch en nostalgisch plaatje de Torenstraat met zijn vooroorlogse bebouwing naar beneden lopen.

■ *Klaas Dijkstra*

Keuring van de stieren.

Deze foto is op 4 april 1927 genomen in de Hoofdstraat te Winsum.

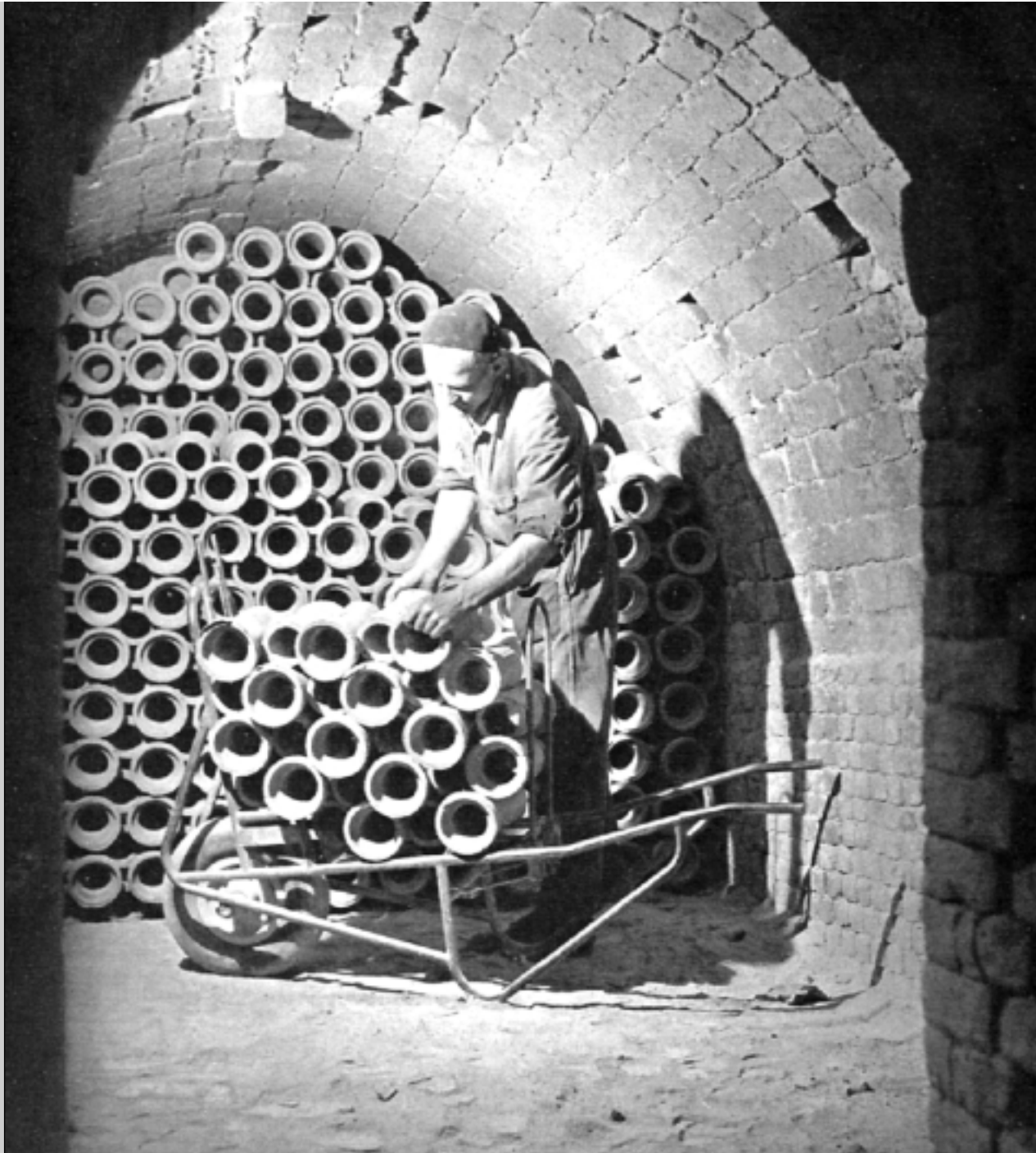
We zien hier de jaarlijkse keuring van éénjarige zwartblaar stieren, geboren na 31 oktober 1925. De keuring vond plaats bij café "De Valk" van de familie Siersema. Dit horecabedrijf was toen gevestigd in het pand op de hoek van de Kerkstraat en de Hoofdstraat, waarin tot een aantal jaren geleden de dierenartsenpraktijk was ondergebracht.

De stierenkeuring werd georganiseerd door de afdeling Winsum van de Groninger Maatschappij van Landbouw. De afdeling werd in 1869 opgericht. Drie jaar later, van 12 tot 15 juni 1872, organiseerde deze afdeling een landbouwtentoonstelling in Winsum. "Het was een tentoonstelling van voortbrengselen van veeteelt, landbouw, fabrieks- en ambachtsnijverheid en de

daaraan verbonden harddraverij van paarden", zoals in de notulen staat omschreven. Deze tentoonstelling werd gehouden op een perceel land, waarop nu het Winsumer gemeentehuis staat. Het land was eigendom van de heer J. Schepel. In Winsum en omgeving trof men veel vee aan van het type Groninger zwartblaar. Dit zwartblaarvee ontleent zijn naam aan de typische kleur: romp en hals zijn zwart, de staartpluim en de poten beneden de knieën en hakken wit. Veelal wordt het wit van de kop onderbroken door de zwarte velden om de ogen.

■ Piet Noord.

Draineerbuisen.

Wanneer Groninger klei tot bouwsteen of draineerbuisen (die de waterhuishouding van de cultuurgronden helpen regelen) wordt gebakken ontstaat een harde rode kleur. In twee van de zogenaamde tichelwerken, die aan het Winsumerdiep tussen Winsum en Onderdendam stonden, werden draineerbuisen gefabriceerd. Dat gebeurde in de fabrieken "De Brake" en "Timmer en Weg", later beide eigendom van de familiemaatschap "Steen- en buizenfabrieken v.h. J. Timmer". De fabriek "De Brake", toen nog een steenfabriek, werd met de daarbij behorende landerijen in 1910 door Timmer aangekocht van de familie Sichterman.

In deze beide fabrieken werden later uitsluitend draineerbuisen, de zogenaamde kraagbuisen, gemaakt. In de vijftiger jaren van de vorige eeuw bedroeg de productie jaarlijks ca 20 miljoen buizen, dat was ongeveer tweederde van de gehele Nederlandse productie. De fabrieken aan het Winsumerdiep waren de enigen in ons land, waar de buizen geheel machinaal werden vervaardigd. Voor een groot deel werden de buizen in Nederland afge-

zet, bijvoorbeeld in de IJsselmeerpolders en in de provincie Zeeland. Er werd onder andere geëxporteerd naar Ierland, Scandinavië, West-Duitsland en Suriname. Door bijzondere voorzieningen kon op deze fabrieken in de winter worden doorgewerkt, zodat de personeelsbezetting vrij constant bleef, en ongeveer 115 man bedroeg.

Op de hier geplaatste foto van 1965 ziet u draineerbuisen met kraag die uit de oven worden gehaald. De buizen werden in speciale containers per spoor vanaf het Winsumer station vervoerd. Tegenwoordig gebeurt het draineren van cultuurgronden met kunststofmateriaal. Van de voormalige steen- en buizenfabrieken aan het Winsumerdiep resteren nog slechts enkele overblijfselen.

Bron (ged.): Winsums verleden pag. 228.

■ Piet Noord.

Genealogie Werkbalk en Stamboom Gids

Voor de genealoog die het maximale uit Internet wil halen voor hun stamboomonderzoek heeft Bob Coret twee nieuwe hulpmiddelen gelanceerd: de Genealogie Werkbalk en de Stamboom Gids.

Een werkbalk voor in uw browser

Op Internet zijn er al heel wat genealogische bronnen die u kunt doorzoeken. Het doel van de Genealogie Werkbalk is om deze bronnen snel en eenvoudig te doorzoeken. Via de website <http://www.genealogiewerkbalk.nl/> kunt u het gratis installatieprogramma downloaden. Na installatie ziet u in uw browser een extra werkbalk. Deze bestaat uit enkele knoppen en een invoervak.

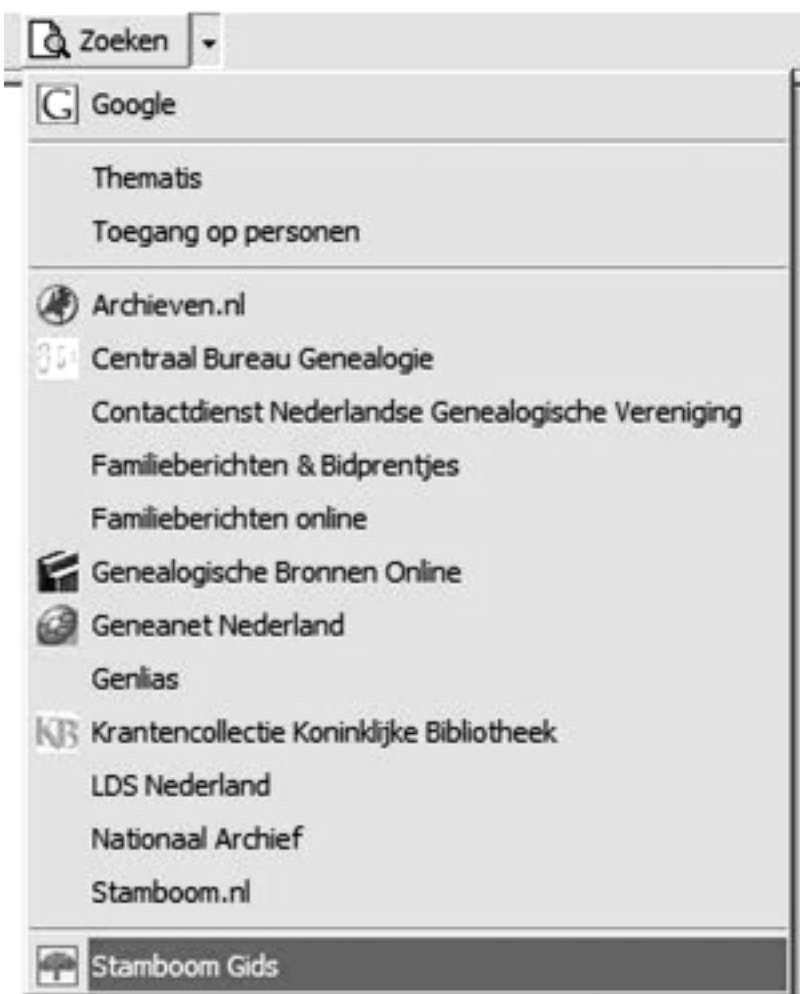
Het belangrijkste onderdeel van de Genealogie Werkbalk is natuurlijk het zoekvak en de bronselectie. In het invoervak kunt u de familienaam invullen waar u naar op zoek bent. Als u hierna klikt op zoeken zal de standaard zoekmachine gebruikt worden: Google. Wilt u een andere bron doorzoeken, klikt u op het pijltje naast "Zoeken". Er klapt dan een lijst uit met de beschikbare genealogisch bronnen. Wanneer u een bron aanklikt zal deze direct doorzocht worden.

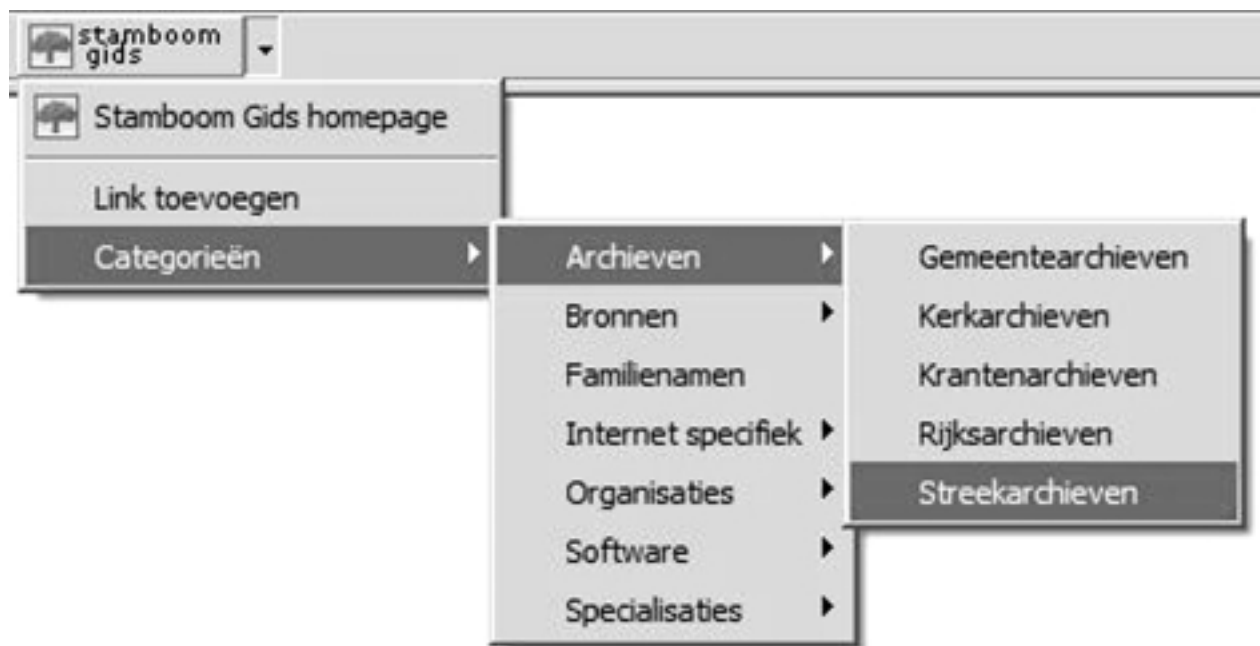
De Genealogie Werkbalk heeft nog twee nuttige knoppen: de Markeerpen en het vergrootglas.

 Wanneer u een familienaam heeft ingevuld in het invoer vak dan wordt de markeerstift geel (in plaats van grijs). Wanneer u op deze knop klikt zal in de pagina die u open heeft in de browser de voorkomens van de zoekterm geel gemarkeerd worden. Dit kan op elke willekeurige pagina, dit is niet beperkt tot de genealogische bronnen!

 Het kan zijn dat u op een site terecht bent gekomen waar de auteur voor een u (te) klein lettertype heeft gekozen. Via de zoom-in en zoom-uit knoppen kunt u de grootte van de geladen pagina in uw browser aanpassen. Ook dit kan op elke pagina!

De Genealogie Werkbalk is overigens beschikbaar voor Internet Explorer en voor de Mozilla en Firefox browsers.

Op zoek naar een genealogische site?

Het tweede hulpmiddel dat Bob Coret heeft gemaakt is de Stamboom Gids. Dit is een zogenaamde portal website, oftewel een website met links naar andere websites. De Stamboom Gids herbergt een grote hoeveelheid links naar genealogisch relevante website. De links zijn geordend in categorieën. Elke link is voorzien van een beschrijving en een kleine schermafbeelding. Daarnaast worden er statistieken bijgehouden per link, hoe vaak deze is aangeklikt (dus hoe populair) en hoe bezoekers de site waarderen (u kunt websites een cijfer geven).

Naast het zoeken via de bladfunctie biedt de website ook een zoekfunctie, deze staat op elke pagina onderaan. Op deze manier kunt u direct zoeken naar archief, plaatsnaam, software of familienaam. Op dit moment bevat de Stamboom Gids ruim 2900 links in 86 categorieën.

Men wordt aangemoedigd om links toe te voegen aan de Stamboom Gids. Via een eenvoudig formulier, waar u de titel, omschrijving en categorie invult, kunt u genealogische sites aanmelden. Voordat deze geplaatst worden vindt er een controle plaats om de kwaliteit te waarborgen. Wanneer een site wordt

goedgekeurd krijgt u een e-mail bericht en wordt er een schermafbeelding van de site gemaakt. Op deze wijze wordt de Stamboom Gids een site "voor genealogen, door genealogen".

Tip: als u uw persoonlijke site met stamboom aanmeldt, kunt u in de beschrijving de belangrijkste familienamen uit uw stamboom opgeven. Wanneer bezoekers de Stamboom Gids doorzoeken wordt er namelijk ook in deze beschrijving gezocht! De Stamboom Gids biedt hiermee dus ook een index op familienamen waardoor u gemakkelijk in contact kunt treden met collega-genealogen.

Tenslotte, de Stamboom Gids is geïntegreerd in de Genealogie Werkbalk. Via een uitklapknop in de werkbalk kunt u de categorie selecteren waarbinnen u een site zoekt. U wordt dan direct naar de juiste pagina in de Stamboom Gids gebracht!

<http://www.stamboomgids.nl/>

Verslag van de ledenbijeenkomst van dinsdag 18 oktober 2005

Aanwezig: 23 leden.

Afwezig met kennisgeving: de heer C. Kruizenga.

1 Opening

Voorzitter Jacques Tersteeg opent de bijeenkomst. Hij verwelkomt onze spreker van vanavond, de heer Wim Bos uit Appingedam, en zijn technisch assistent, de heer Hidde de Jong. De lezing van de heer Bos zal gaan over zijn hobby: genealogie of stamboomonderzoek.

2. Mededelingen van het bestuur

Het bestuur heeft in het kader “Winsum 950” het initiatief genomen tot een boek over de geschiedenis van Winsum, te verschijnen in 2007. Er is een redactie van vijf personen (Jacques Tersteeg, Redmer Alma, Hilde Bolhuis, Annemiek Galema en Anton Rinzema) die heeft vergaderd over de visie achter dit boek en de aan te zoeken auteurs. De in 1957 en 1982 verschenen gedenkboeken zijn toe aan aanvulling en modernisering, met het oog op nieuwe historische inzichten van de afgelopen decennia. Het boek zal, net als de Levensschets van Geert Reinders, worden uitgegeven door de Stichting Historische Tekstuitgaven Winsum-Obergum. Er wordt overlegd met de Stichting Winsum 950.

Op Open Monumentendag (zaterdag 10 september) heeft onze vereniging succesvol samengewerkt met de andere historische verenigingen uit de gemeente Winsum (Baflo, Middagherland en Ubbega). In samenwerking met de gemeente is een verjaardagskalender gemaakt, waarvan in elk van de twaalf geopende kerken één blad verkrijgbaar was. Alle elf nog bestaande middeleeuwse kerken in de gemeente Winsum (van de 21 die er ooit zijn geweest) waren geopend, alsmede de 19e-eeuwse kerk van Klein Wetsinge.

Het tweede nummer van het Infobulletin Winshem 2005 is verschenen. Misschien komt er in de toekomst één blad van alle historische verenigingen in de gemeente Winsum.

Waarschijnlijk vindt eind november of begin december een najaarsexcursie plaats. Belangstellenden kunnen zich melden bij Clemens Tersteeg per brief, per e-mail of persoonlijk.

Van 29 oktober tot en met 7 november is de Week van de Geschiedenis, met als thema “Buren”. Er zijn tal van activiteiten in het land, bij ons o.a. de Dag der Groninger Geschiedenis (5 november) in het gebouw van de Groninger Archieven.

3. Lezing door de heer Wim Bos: “Stamboomonderzoek”.

Voorzitter Jacques Tersteeg introduceert onze spreker van vanavond: de heer Wim Bos uit Appingedam. Al sinds 1977 is hij als liefhebberij bezig met genealogie of stamboomonderzoek. Hij geeft lezingen voor verenigingen, organisaties en families, en ook geeft hij in samenwerking met de Groninger Archieven cursussen. Tersteeg weet uit eigen ervaring hoe verslaafd je kunt raken aan genealogisch onderzoek als je er eenmaal aan begonnen bent.

Wim Bos kan beamen dat genealogie een verslavende hobby is, die veel tijd kost en ook redelijk wat geld (boeken, internet, enz.). Met Peter Kalma heeft hij in januari en februari 2005 de cursus ‘Beginnen met familieonderzoek’ in het gemeentehuis van Winsum gegeven. Naast het verzorgen van cursussen en lezingen doet hij ook opdrachten op genealogisch gebied. Een aantal boeken heeft hij ter inzage op enkele tafels neergelegd; de informatiefolders mag men gratis meenemen.

In de genealogie kent men een viertal onderzoeksvormen. De eenvoudigste is de stamreeks: zoon-vader-grootvader-over-grootvader enzovoort. In een genealogie onderzoekt men de nakomelingen van een stamvader in mannelijke lijn. Nog uitgebreider is het parenteel: alle nakomelingen van een stamvader, zowel in mannelijke als in vrouwelijke lijn. Tenslotte kan men het onderzoek naar zijn voorouders rangschikken in een kwartierstaat: twee ouders, vier grootouders, acht overgrootouders, zestien betovergrootouders, enzovoort. Basis van elk genealogisch onderzoek is de persoonsstaat: van elk persoon noteert men datum en plaats van geboorte en sterfte, de namen van de ouders, en (indien van toepassing) de datum en plaats van het huwelijk, de naam en geboortedatum van de huwelijkspartner, en de namen en geboortedata en –plaatsen van de eventuele kinderen.

Wie genealogisch onderzoek wil verrichten, moet allereerst een goede voorbereiding doen: het bepalen en afbakenen van het onderwerp (niet in het wilde weg gaan onderzoeken), eventueel het onderwerp bijstellen. Fase twee is de uitvoering: informatie verzamelen (literatuur, archief- en veldonderzoek), verwerken (selectie van de genealogische gegevens en overige informatie) en opslaan (computerprogramma's, indeling hoofdstukken). Als derde en laatste de afsluiting: men kan denken aan de presentatie van een boek, een lezing op een familiebijeenkomst, een tentoonstelling of een dvd. Bij de uitvoeringsfase is het van belang goed na te gaan of er al iets over het onderzoeksobject geschreven is, bijvoorbeeld in de Genealogische bibliografie van de provincie Groningen van Willem Doornbos. In de Groninger Archieven is een overzicht van beschikbare genealogieën aanwezig. Men moet voorkomen dat men het wiel opnieuw uitvindt. Waar mogelijk moeten de genealogische gegevens ‘aangekleed’ worden met historische gegevens, bijvoorbeeld als een voorvader in 1812 met Napoleon naar Rusland getrokken is. Bij de presentatie van genealogisch onderzoek is het leuk als van de betreffende familie zoveel mogelijk leden aanwezig zijn. Wim Bos heeft samen met Rinze Mast in 2004 in Delfzijl een boek gepresenteerd over de familie Koerts. Alle nakomelingen van Pieter Koerts, die in 1906 naar de Verenigde Staten was geëmigreerd, zijn opgespoord; twaalf van hen waren bij de presentatie aanwezig. Bijna iedereen heeft een berg aan genealogische gegevens thuis, bijvoorbeeld fotoalbums of –mappen. Voor latere onderzoekers is het handig als je op of onder foto's schrijft wie erop staan. Bos heeft 40 à 50.000 namen in zijn computer staan; hij noteert ook gegevens uit overlijdensadvertenties in het Dagblad van het Noorden.

De burgerlijke stand kent drie soorten akten: geboorte, huwelijk (sluiting, aankondiging, afkondiging) en overlijden. De gegevens uit de burgerlijke stand worden na verloop van tijd openbaar: geboorte na 100 jaar, huwelijk na 75 jaar en overlijden na 50 jaar. Dit maakt dat genealogische gegevens over je voorgeslacht relatief gemakkelijk te vinden zijn. In de Groninger Archieven staan klappers: alfabetische naamwijzers die verwijzen naar geboorte-, huwelijks- of overlijdensakten in een bepaalde periode. In de tienjaarlijkse tafels staat per gemeente welke personen zijn geboren, overleden, gehuwd of gescheiden per periode van tien jaar. Een belangrijk zoekmiddel is ook de website www.genlias.nl met alle huwelijken in Nederland van 1811 t/m 1922. Wie wilde trouwen, moest een uittreksel van zijn geboorteakte meenemen naar het gemeentehuis, alsmede een overlijdensakte van je vader of moeder als die niet meer leefde. Als voorbeeld van de informatie die uit een huwelijksakte te halen is, laat de heer Bos een exemplaar uit Winsum van 20 april 1890 zien: Jan Beukema (25 jaar) trouwt met Geertruida Martini (25 jaar). Uit de huwelijksakte en de bijlagen haal je niet alleen allerlei gegevens over bruid en bruidegom (geboortedatum, beroep, geboorteplaats, woonplaats), maar ook over de wederzijdse ouders van bruid en bruidegom, en ook leeftijd en beroep van de getuigen. De bijlagen bevatten vaak ook gegevens over het vervullen of vrijgesteld zijn van de dienstplicht door de bruidegom. Als één van de huwelijkspartners minderjarig was, moesten de ouders toestemming geven. In het geval van Jan en Geertruida had Jans moeder (zijn vader was overleden) notarieel laten vastleggen dat zij het huwelijk goedkeurde, maar juridisch gezien was dat niet nodig.

Naast de burgerlijke stand (momentopnames van geboorte, huwelijk en overlijden) kan men veel genealogische gegevens halen uit het bevolkingsregister. Hierin worden, aanvankelijk per gezin en later per persoon, gegevens bijgehouden over ontwikkelingen in iemands leven, zoals plaats van herkomst, woonadres, plaats waarheen iemand is verhuisd, beroep, kerkelijke gezindte, relatie tot de hoofdbewoner, gezinssituatie. Het bevolkingsregister werd meestal na iedere volkstelling, dus iedere tien jaar, bijgewerkt. In de periode 1850-1900 werd per woning de gezinssituatie beschreven, van 1900 tot 1939 werkten men met gezinskaarten en na 1939 met persoonskaarten, tot in 1995 de computer zijn intrede deed en men overging tot de persoonslijsten van de gemeentelijke basisadministratie. De heer Bos toont als voorbeeld van een gezinskaart die van zijn voorvader Willem Bos uit Termunten, geboren 15 april 1841, getrouwd met Boelechien Albring. Een zoon Johannes Bos is doorgestreept, moet dus jong zijn overleden. Een tweede zoon werd ook weer Johannes genoemd. Gegevens van persoonskaarten en -lijsten kan men tegen betaling bestellen bij het Centraal Bureau voor de Genealogie (CBG) te Den Haag, mits de persoon minstens twee jaar daarvoor is overleden. Wim Bos toont de gegevens die hij via het CBG heeft gekregen van zijn moeder: de namen van haar vader en moeder, haar huwelijksdatum, de adressen waar zij heeft gewoond, en op de achterkant van de kaart haar kinderen met hun geboortedatum, huwelijksdatum en naam van hun partners. Als iemand verhuisde uit de gemeente werd hij afgevoerd uit het bevolkingsregister.

De registers van de burgerlijke stand zijn ingevoerd in 1811. Uit de tijd daarvoor hebben we ook wel gegevens, maar niet zo systematisch; men spreekt van 'retro-akten' of 'DTB-boeken', d.w.z. doop-, trouw- en begraafboeken. Deze registers werden bijgehouden door de kerkelijke autoriteiten, maar alleen van

hun lidmaten. In Groningen behoorde het grootste deel van de bevolking tot de Nederduits-Gereformeerde (later: Nederlands-Hervormde) kerk, maar ook de doopsgezinde, rooms-katholieke, Waalse, lutherse en Joodse gemeenten hadden zulke registers. In de Groninger Archieven berusten drie doop- en trouwboeken betreffende Winsum: de nrs. 554 (1653-1707, hierin ook lidmaten van de Nederduits-Gereformeerde kerk), 555 (1708-1766) en 556 (1764-1811), alsmede nr. 557 (Lijst van aangegeven lijken, 1806-1811). Voor veel meer gemeenten begint het begraafboek pas in 1806. De reden is dat in dat jaar de wet op de successierechten is ingevoerd, waardoor het voor de burgerlijke gemeente ineens interessant werd om sterfgevallen bij te houden. De eerste geregistreerde doop in Winsum gebeurde op 26 december 1653 door predikant Hermannus Warendorp: "een dochter van Rookes Lippes genaemt Hille-tien" (de naam van de moeder wordt niet genoemd). Dezelfde Warendorp noteerde ook de personen die hij had "gecopuleert" (=in de echt verbonden), als eerste in 1654 Meuwes Pieters en Aefke Jansen. De tweede naam is geen achternaam zoals wij die kennen, maar een patroniem, verwijzend naar de naam van de vader. In de "Lijst van aangegeven lijken" staan gegevens over leeftijd, burgerlijke staat, aantal kinderen en adres van de overledene.

Jacques Tersteeg merkt op dat er ook al vóór 1806 gegevens over sterfgevallen in Winsum werden bijgehouden in het archief van de Brugster Kluft (vanaf 1754; zie hiervoor Infobulletin Winshem jrg. 9 nr. 3 (november 2004), blz. 6-13).

De computer is niet weg te denken uit het moderne genealogisch onderzoek. Wim Bos werkt met Haza-Data, één van de drie grote genealogieprogramma's (naast PRO-Gen en Gens-Data). Een goed overzicht van de mogelijkheden van deze drie programma's geeft A. Penta, Genealogie, een gids voor 50-plussers (Schoonhoven, 2002). Aan te raden is om de website van de Groninger Archieven (www.groningerarchieven.nl) in de gaten te houden, waar regelmatig nieuws over genealogische programma's te vinden is. De resultaten van het genealogisch onderzoek kunnen tekstueel, maar vaak ook grafisch weergegeven worden. Er staan tal van CD-roms ten dienste van de stamboomonderzoeker, bijvoorbeeld die van het Nederlands Patriciaat en die met de huwelijken uit de provincie Groningen vóór 1750 (met informatie uit de klappers in de Groninger Archieven).

Genealogische onderzoekers communiceren vaak met elkaar via e-mail. In de provincie Groningen bestaat de gebruikersgroep (Groningen-genealogy@yahoo.com) 670 mensen die elkaar informatie vragen en geven. De heer Bos waarschuwt voor mensen die op internet of elders beweren dat ze je familie in korte tijd kunnen uitzoeken. Het is onmogelijk om dit grondig te doen zonder veel tijd te investeren, dus deze aanbiedingen deugen niet.

Websites op het gebied van de genealogie zijn talrijk. Er is een groot aanbod van informatie, maar nogal chaotisch: structuur ontbreekt en er is geen kwaliteitscontrole. Gegevens die je via internet krijgt, moet je niet klakkeloos overnemen, maar goed controleren. Nuttige websites zijn die van het Centraal Bureau voor de Genealogie (www.cbg.nl) en van de Nederlandse Genealogische Vereniging (www.ngv.nl). De bekende internetzoekmachine Google (www.google.nl) zoekt wereldwijd in acht miljard websites. Daarom moet je vaak meer dan één zoekterm invullen. Typ je "genealogie" in, dan krijg je 3.220.000 'hits', "genealogie winsum" 13.000, "genealogie

winsum kalma” nog altijd 171, maar “genealogie winsum peter kalma” levert de kwartierstaat op van Peter Kalma, gemeentearchivaris van Winsum. Wie op internet gevonden genealogische gegevens wil gebruiken, moet volgens de Wet Bescherming Persoonsgegevens aan de desbetreffende persoon (als die nog in leven is) toestemming vragen. Via (www.genlias.nl) kan men kijken in de gegevens van akten van de burgerlijke stand tussen 1811 en 1922. De gegevens (d.w.z. niet de akten zelf, maar informatie uit de klappers) zijn door medewerkers van de diverse Rijksarchieven ingevoerd. Helaas ontbreken de gegevens uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Voor de provincie Groningen zijn alle huwelijken uit de genoemde periode raadpleegbaar, met gegevens over bruid en bruidegom, hun wederzijdse ouders, leeftijd en beroep. Wim Bos heeft de gegevens uit Appingedam ingevoerd. Een waardevolle particuliere genealogie-site is die van het echtpaar Piet en Willeke Molema-Smitshoek: (www.familiemolema.nl). Op de in 2005 gelanceerde site (www.cartago.nl) verschijnen steeds meer gedigitaliseerde oorkonden uit Groningen en Drenthe tot 1600. De gemeente Appingedam heeft als enige in Groningen de hele burgerlijke stand (voorzover de gegevens openbaar zijn) op internet gezet. Genealogen moeten zich niet beperken tot gegevens uit de burgerlijke stand, het bevolkingsregister en de doop-, trouw- en begraafboeken. Juist uit andere archieven zijn vaak interessante gegevens te halen, bijvoorbeeld uit rechterlijke en notariële archieven, kerkelijke archieven, archieven op het gebied van handel en nijverheid, archieven van verenigingen, huis-, familie- of persoonsarchieven, enz. Als iemand emigreerde, hoeft het spoor niet dood te lopen. Er bestaan lijsten met gegevens

over immigranten die vanaf 1860 via Ellis Island in de Verenigde Staten aankwamen, te vinden op de website www.ellisland.com/indexGen.html.

4. Vragen

Er wordt steeds gesproken over huwelijksakten, maar hoe zit het met echtscheiding? Dit is een terechte vraag, zeker in deze tijd, nu éénderde van de huwelijken na verloop van tijd strandt. Nadat de rechter het huwelijk heeft ontbonden, wordt een scheidingsakte opgemaakt ten behoeve van de burgerlijke stand. Ook als mensen niet trouwen, maar besluiten tot een geregistreerd partnerschap, wordt dit in de burgerlijke stand opgenomen. Vanuit genealogisch oogpunt is een geregistreerd partnerschap vergelijkbaar met een huwelijk; er is alleen een erfrechtelijk verschil.

5. Sluiting

Voorzitter Jacques Tersteeg bedankt Wim Bos voor zijn enthousiasmerende lezing, speciaal op Winsum toegesneden en vol praktische tips. Hij verwijst naar de tafel vol boeken en informatiefolders, die onze spreker op enkele tafels heeft neergelegd. Wie zich heeft laten inspireren tot het doen van familieonderzoek, kan hiermee zijn voordeel doen. Veel nuttige informatie is ook te vinden in de Groninger Archieven, bijvoorbeeld de folders *Beginnen met familieonderzoek* en *Digitaal familieonderzoek*.

■ Anton Rinzeema

***Wij wensen u in alle opzichten
een memorabel***

2006

Oproep Werkdag Kerkhof Ranum

*Volgend voorjaar – zomer wordt er
weer een werkdag georganiseerd.*

In 2003 werd het kerkhof van Bellingeweer ingemeten en de graven beschreven, de resultaten hiervan kunt in het volgende nummer tegemoet zien. In 2006 willen we eenzelfde werkdag houden op het kerkhof van Ranum.

Belangstellenden kunnen zich nu alvast aanmelden via de mail of schriftelijk bij
**C. Tersteeg, Freesialaan 30,
9951 GM Winsum.**

email: info@winshem.nl

Mensen die zich aangemeld hebben ontvangen te zijner tijd meer informatie over de exacte datum, het tijdstip en de activiteiten die op deze dag uitgevoerd gaan worden.

Oude nummers van Infobulletin 'Winshem'

*Wij maken u graag opmerkzaam op het
feit dat van een aantal van de tot nu toe*

verschenen nummers van het

Infobulletin nog exemplaren voorradig zijn.

Met name voor nieuwe leden is het

wellicht interessant om in het bezit te

komen van artikelen die in eerdere

bulletins zijn verschenen.

De prijs van de nog aanwezige nummers

bedraagt € 5,- per exemplaar, exclusief eventuele verzendkosten.

De nummers kunnen ook tegen contante betaling worden afgehaald

bij P. Noord, Kloosterstraat 8, Winsum

(telefoon 0595-441526) ... zolang de

voorraad strekt.

P e d i c u r a

gediplomeerd voetverzorgster
aantekening diabetische voet
voetreflexzonetherapeute
massage-therapeute
en stoel shiatsu

fennie braad
nieuwstraat 48
9952 ej winsum

06 - 20 43 78 49
behandeling op afspraak

KOEL SERVEREN

"Grunneger"

KRUUD NBITTER

Gezantende kwaliteit

*Trek n oet kruid n, dei vanger veul in
Grunnen venskwam n*

Er gaat niets
boven Groningen

Slijterij Guikema

0595 44 40 32 - Winsum
GEDISTILLEERD
Dese kreuk niet in de glasbak werpen

30% Val e
0,1L

*Herberg De Gouden Karper,
één van de oudste horecabedrijven van
Noord-Nederland, ademt nog steeds de sfeer van weleer.*

*U kunt smakelijk en gevarieerd eten in ons eetcafé,
dat 7 dagen per week geopend is of, als u er echt een
avondje uit van wenst te maken, in ons comfortabel
à la carte restaurant.*

*Van donderdag t/m zondag kunt u
genieten van onze bijzondere keuken.*

De Gouden Karper

Herberg De Gouden Karper waar de gast nog koning is.

Herberg De Gouden Karper

Hoofdstraat W5 9951 AA Winsum Tel. (0595) 44 14 26